

Н. В. Бондарчук,

д. держ. упр., професор кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: 0000-0002-0418-5239

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.8.94

РОЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

N. Bondarchuk,

Doctor of science public administration, Professor of the Department of Accounting,
Taxation and Financial -Security Management

ROLE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION SYSTEM

У статті розглядається значення державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти. Розкрито роль державно-приватного партнерства у розвитку вищої освіти шляхом окреслення основних інтересів держави, закладів вищої освіти та приватного сектору, які є дієвими і перспективними учасниками при реалізації таких проектів. Серед основних інтересів виокремлено: підвищення якості та доступності освітніх послуг, комерціалізація результатів НДДКР, розвиток соціальної відповідальності бізнесу, підвищення рівня затребуваності випускників ЗВО з боку приватного сектору, підвищення якості трудових ресурсів. Окреслено основні функції, які виконує ДПП, а саме: ресурсна, відтворювальна, інтегруюча, інноваційна, соціальна. Обґрунтовано основні стратегічні цілі державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти. Констатовано, що реалізація проектів на умовах ДПП повинно стати основним стратегічним ресурсом розвитку вищої освіти в Україні.

The article considers the importance of public-private partnership in the field of higher education. The study identifies and systematizes the basic characteristics of public-private partnership. The role of public-private partnership in the development of higher education is revealed by defining the main interests of the state, institutions of higher education and the private sector, which are effective and promising participants. The prospective and parity participants of the implementation of public-private partnership projects were identified and including: government; business structures; universities. Among the main interests are highlighted: improving the quality and accessibility of educational services, commercializing the results of scientific activity, developing social responsibility of the business, increasing the level of demand for graduates from the private sector, improving the quality of personnel resources. The main functions of the public-private partnership include: resource, reproductive, integration, innovative, social. The main strategic goals of public-private partnership in the field of higher education are including: improving the quality of educational services; commercialization of university's scientific developments; development of the process of integration of the universities into the economic, educational and innovation space of the state and its regions. It was stated that the implementation of projects on the basis of public-private partnership should become the main strategic resource for the development of higher education in Ukraine. The fulfillment of the set goals will allow to solve the following tasks: development of the material and technical base; search of alternative sources of financing of scientific activity; increase of innovative activity; development of export of educational and scientific services provided by the universities; create of informational and infrastructural support for the universities integration into the economic space of regions, the state and the world educational and scientific space.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, система вищої освіти, держава, приватний бізнес, модернізація вищої освіти.

Key words: public-private partnership, higher education system, state, private business, modernization of higher education.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сфера вищої освіти в Україні потребує нагального реформування. Це пов'язано із низкою причин, серед яких: неконкурентоспроможність закладів вищої осві-

ти (ЗВО) на світовому освітньому просторі, низька якість освітніх послуг, низький рівень комерціалізації результатів НДДКР, низька затребуваність випускників ЗВО з боку бізнесу, дефіцит фінансування системи вищої осві-

ти; складність залучення додаткових ресурсів, зокрема для проведення наукових досліджень тощо.

Одним із напрямів вирішення вказаних проблем є використання визнаного у закордонній практиці механізму державно-приватного партнерства (ДПП). Використання даного механізму зможе дозволити системі вищої освіти вийти із кризи, яка триває останні роки та активізувати партнерські відносини між ЗВО, бізнесом і державою і тим самим відновити зв'язок "наука — освіта — бізнес". Окрім того, застосування механізму ДПП дозволить ЗВО ефективно управляти власним майном, залучити додаткові фінансові ресурси для проведення наукової діяльності, підвищити якість викладання та в цілому підвищити рівень конкурентоспроможності ЗВО України на світовому освітньому та науковому просторі.

Незважаючи на визначення важливості та необхідності використання механізму державно-приватного партнерства, його впровадження в практику іде не так швидко як би хотілося. Майже відсутні проекти ДПП та їх результати у сфері вищої освіти. Попри наявності розробленої законодавчої бази щодо можливостей реалізації даних проектів, нажалі відсутня незацікавленість в них з боку приватного сектору. Окрім того, слід констатувати відсутність наявної адекватної теоретичної бази щодо процесів організації партнерських відносин держави, закладів вищої освіти, бізнес-структур та інститутів громадянського суспільства. Це відповідно робить актуальним проведення таких досліджень.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання державно-приватного партнерства розглядалися в численних працях як вітчизняних так і закордонних вчених, як-от: Близнюк В.В., Гелбрейт Дж., Єфименко Т.І., Летем М., Павлюк К.В., Черевиков Є.Л. та інші. Проте майже не існує комплексного дослідження щодо ролі державно-приватного партнерства у системі вищої освіти, у становленні та розвитку сучасних університетів, які є конкурентоздатними постачальниками освітніх послуг. Недостатньо уваги приділено перспективним формам та інструментам ДПП, впровадження яких дозволить підвищити його вклад у соціально-економічний розвиток держави і зокрема у освітню сферу.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення ролі державно-приватного партнерства у розвитку вищої освіти, а також окреслення основних стратегічних цілей і завдань, які виконує державно-приватне партнерство.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідженню питань формування та ефективного функціонування державно-приватного партнерства присвячено багато праць видатних науковців. Попри колосальну дослідженість такого інструменту реалізації державної політики він залишається необґрунтовано поза увагою.

Термін "державно-приватне партнерство" являє собою модифікацію розповсюдженого у світі поняття "public-private partnership", що в дослівному перекладі означає "партнерство публічної влади та приватного сектору". Але в Україні широко розповсюджений термін

"державне приватне партнерство" і це пов'язано з тим, що саме держава стала ініціатором появи такого виду партнерства та створила необхідне законодавче підґрунтя. Але нині в умовах розвитку органів місцевого самоврядування та їх активного впливу на життя держави, як активного суб'єкту, на наш погляд, коректним буде використання терміну "публічно-приватне партнерство".

Ми погоджуємось із Квіткою С.М. з тим, що публічно-приватне партнерство є формою співпраці між органами публічної влади та приватним сектором. Тобто в даному визначенні головним є саме контекст співпраця, а не визначальна роль держави [4].

Оскільки в Україні в нормативних законодавчих документах затверджено поняття саме державно-приватне партнерство, то ми зупинимось саме на використанні поняття "державно-приватне партнерство".

Дослідження теоретичного заділу, який створено дослідниками дозволило нам виокремити та систематизувати базові характеристики державно-приватного партнерства, які не залежить від сфери його реалізації:

— ДПП є інституціональним та організаційним альянсом між державою та бізнесом, який формується, функціонує та розвивається за допомогою особливої системи соціально-економічних та організаційно-економічних відносин [3];

— взаємодія сторін ДПП має партнерський, рівноправний характер та має бути заснований на поєднанні зусиль, ресурсів держави та приватного сектору;

— фінансові ризики та витрати, а також результати, які досягаються в результаті ДПП повинні бути розподілені між сторонами у пропорціях відповідно до взаємних угод, які зафіксовані у відповідних договорах чи контрактах;

— ДПП — це поєднання матеріальних та нематеріальних ресурсів держави та приватного сектору на довготерміновій і взаємовигідній основі для створення суспільних благ або надання відповідних послуг (у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, тощо);

— інституційною основою є договір, який зобов'язує виконання всіх умов державою та бізнесом.

Перелічені базові характеристики ДПП є наскрізними для всіх його проектів, незалежно від сфери їх реалізації, в тому числі за участю ЗВО.

Обґрунтування затребуваності державно-приватного партнерства для розвитку вищої школи пов'язане з виявленням відповідних потреб, які можуть бути задоволені за допомогою розробки і реалізації проектів ДПП.

Колектив авторів Архіпов А.Ю та Шевчук Є.В. вважають, що державно-приватне партнерство у сфері освітніх послуг є способом взаємодії державних освітніх установ та структур бізнесу або недержавних освітніх установ і держави на контрактній або інституційній основі з метою розподілу ризиків, прибутків та ресурсів між сторонами [1].

Хусаїнов Р.В. під ДПП у системі вищої освіти розуміє спільну і налагоджену діяльність держави і приватного бізнесу, яка направлена на активізацію розвитку інституцій вищої освіти країни, посилення економічної спроможності навчальних закладів, підвищення рівня фінансового та соціального забезпечення суб'єктів освітньо-навчального процесу, досягнення поставлених цілей

приватного бізнесу в процесі партнерства, розподіл можливих економічних і соціальних ризиків і відповідальності між учасниками цього партнерства [8].

Як зазначає російська вчена Савицька О.В., взаємодія ЗВО із підприємствами дозволяє вирішити три проблеми, які існують у системі вищої освіти: 1) дисбаланс між професійною підготовкою та працевлаштуванням випускників ЗВО; 2) недостатність фінансування сфери вищої освіти; 3) зниження наукової активності таких закладів [6].

Ляховець О.О. зазначає, що слід використовувати можливості використання механізму державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти з метою прискорення модернізації національної економіки [5].

Ми погоджуємось із твердженням Гаращук О., яка вважає що заклади вищої освіти забезпечують інноваційний розвиток держави та регіонів в цілому, який забезпечується інтеграцією ЗВО у розвиток місцевого співтовариства шляхом передачі та виробництва нових знань, розвитку людських ресурсів, використання потенціалу нових технологій та впровадження інновацій [2].

Окрім того, як зазначає Семенець Ю. взаємодія ЗВО із бізнесом необхідна задля досягнення їх конкурентоспроможності шляхом залучення додаткових фінансових ресурсів [7].

Ідентифікація інтересів держави як суб'єкта ДПП, має враховувати, по-перше, сфери її відповідальності в соціально-економічній системі держави та регіонів. По-друге, об'єктивні потреби у розвитку вищої освіти.

Основними соціально-економічними інтересами органів влади, які реалізуються у проектах ДПП та забезпечують розвиток вищої освіти є:

- підвищення якості та доступності освітніх послуг для населення;
- розвиток інноваційної діяльності ЗВО;
- розширення участі ЗВО в економічній діяльності, яка проводиться бізнесом;
- приріст та підвищення ефективності використання державної власності;
- підвищення ефективності державних витрат на освіту, дослідження та розробки;
- зниження навантаження на державний та регіональний бюджети, що пов'язане з фінансуванням проектів розвитку соціальної інфраструктури;
- зростання доходів співробітників ЗВО;
- поява та розвиток соціальної відповідальності бізнесу.

Розширення участі ЗВО в економічній діяльності, яка здійснюється бізнесом, може проходити в рамках структур, які є зовнішніми для ЗВО. Наприклад, це можуть бути проекти, які передбачають впровадження результатів наукової роботи ЗВО у виробничу діяльність діючих (створюваних) у регіонах технопарків, інноваційних кластерів.

Зростання доходів співробітників ЗВО пов'язане не з переглядом розміру ставок, а з їх участю у тих чи інших проектах ДПП (розробка інноваційних програм для бізнесу, проведення та впровадження результатів НДКР, тощо).

Основними соціально-економічними інтересами з боку ЗВО при реалізації спільних проектів ДПП є:

- зростання якості освітніх послуг шляхом розвитку технологій, наукового забезпечення та прикладного

спрямування (підготовка кадрів відповідно до замовлення, стандартів професійної освіти, програмам, що розроблені разом із роботодавцями);

- підвищення ефективності процесу апробації професійних компетенцій студентів під час учбової, виробничої та переддипломної практик;
- підвищення рівня затребуваності випускників ЗВО бізнес-структурами;
- розвиток інноваційної діяльності ЗВО;
- комерціалізація результатів НДДКР, які виконуються ЗВО;
- розширення участі ЗВО в економічній діяльності, які здійснюються бізнес-структурами;
- зростання доходів співробітників ЗВО.

Основними соціально-економічними інтересами бізнесу, як учасників проектів ДПП, що забезпечують розвиток вищої освіти можуть бути визначені так:

- підвищення якості трудових ресурсів;
- зростання інноваційної активності бізнесу на основі формування та розвитку стійких довготривалих зв'язків із ЗВО у системі "наука-виробництво";
- розширення кадрового забезпечення оновлення бізнесу шляхом залучення студентів та професорсько-викладацького складу до виконання НДДКР, які орієнтовані на вирішення проблем підприємств;
- забезпечення доступу бізнесу до результатів наукових досліджень та дослідно-конструкторських розробок, які виконуються у державному секторі вищої освіти;
- використання інфраструктури інноваційної діяльності, яка є у наявності ЗВО з метою реалізації завдань інноваційного оновлення бізнесу;
- отримання державної підтримки (фінансової, організаційної, інформаційної тощо) при у часті разом із ЗВО у діяльності перспективних інноваційних форм організації економіки (технопарки, кластери, особливі економічні зони);
- отримання та покращення іміджу державного партнера у вирішенні ключових проблем розвитку системи освіти;
- покращення іміджу бізнесу, що позиціонується як соціально-відповідальний.

Отже, перспективними та паритетними учасниками реалізації проектів ДДП є:

- державні партнери (органи державної та регіональної влади та місцевого самоврядування);
 - приватні партнери (бізнес структури, приватні освітні заклади);
 - інституціональні партнери (державні та муніципальні заклади вищої освіти, громадські інституції).
- Необхідним є також окреслення основних функцій, які виконуються при реалізації проектів ДПП (рис. 1).
- Ресурсна функція. Реалізація проектів ДПП, у першу чергу, пов'язана із мобілізацією ресурсів (матеріальних, фінансовий, кадрових) саме приватного бізнесу. Це забезпечує приріст обсягу та підвищення якості послуг, як надаються ЗВО. Можливим варіантом у цьому випадку є приріст також бюджетного фінансування.

Майнова функція реалізується через зростання масштабів та якісного оновлення об'єктів власності учасників партнерства.

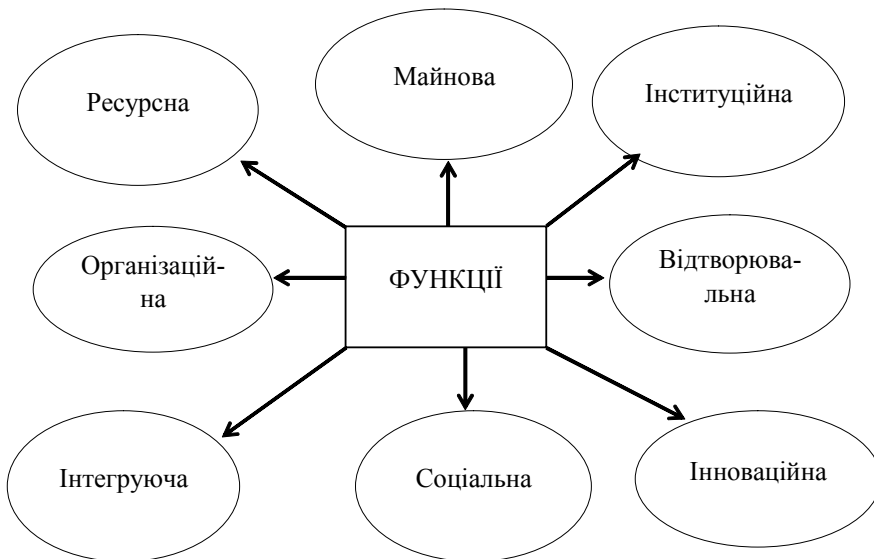

Рис. 1. Функції, які виконуються при реалізації проектів ДПП

Організаційна функція проявляється через реалізацію проектів ДПП, розробку стратегії та програм розвитку учасників партнерства, програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів; розробку рекомендацій по проведенню суспільно-професійної акредитації організації вищої освіти, формування замовлення на цільову підготовку кадрів.

Інституційна функція. Реалізація даних проектів сприяє удосконаленню інституційних структур економіки держави, що проявляється у створенні та розширенні складу сучасних форм організації економіки за участю ЗВО (технопарки, кластери, тощо).

Відтворювальна функція. Реалізація проектів ДПП направлена на покращення структури та підвищення якості послуг, які надаються ЗВО. Важливим моментом у її реалізації є розвиток економічних відносин між ЗВО та приватним бізнесом на довготерміновій та взаємовигідній основі.

Інноваційна функція реалізується учасниками ДПП по-перше, через розвиток людського капіталу вищої школи, по-друге, пов'язана із якісним оновленням процесу надання послуг ЗВО; а також із впровадженням результатів НДДКР в економіку, які розробляються ЗВО.

Соціальна функція. Реалізація проектів ДПП направлена на забезпечення розширення фінансової бази ЗВО і відповідно на підвищення рівня доходів співробітників, розвиток матеріального забезпечення; залучення співробітників та студентів ЗВО до процесу реалізації проектів ДПП.

При визначенні ролі ДПП у розвитку системи вищої освіти є визначення стратегічних цілей, досягнення яких пов'язано із реалізацією проектів ДПП. Проекти державно-приватного партнерства потребують суттєвих зусиль для їх впровадження, тісної співпраці приватного та державного секторів, якісного законодавчого підґрунтя, стабільної економічної ситуації, високої кваліфікації публічної влади та повного розуміння процедури реалізації таких проектів усіма учасниками цього процесу. Отже, основною стратегічною метою державно-приватного партнерства є забезпечення модернізації, яка орієнтована на інноваційне оновлення реального сектору та соціальної сфери держави та її регіонів (рис. 2).

Виконання поставлених цілей дозволить вирішити наступні завдання:

- розвиток матеріально-технічної бази ЗВО;
- пошук альтернативних джерел фінансування наукової діяльності ЗВО;

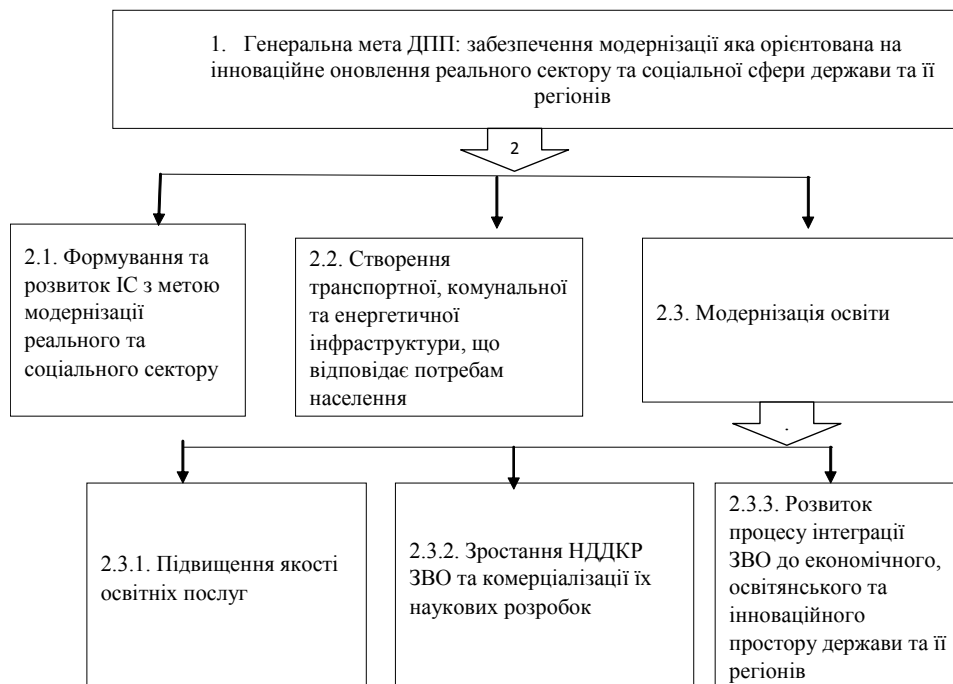

Рис.2. Дерево цілей ДПП, що забезпечує розвиток вищої школи

- комерціалізація НДДКР та їх активне впровадження в освітянський процес;
- підвищення інноваційної активності ЗВО;
- розширення участі ЗВО в економічній діяльності;
- розвиток експорту освітніх та наукових послуг, які надаються ЗВО;
- створення інформаційного та інфраструктурного забезпечення процесів інтеграції ЗВО до економічного простору регіонів, держави та у світовий освітній і науковий простір.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Як свідчить досвід іноземних країн з розвинутою економікою, впровадження ДПП у сфері вищої освіти є ефективним механізмом для розвитку. В Україні використання цього механізму дозволить ефективно вирішити проблеми та прискорить реформування освітньої сфери. Ми погоджуємось з думкою багатьох дослідників, що реалізація проектів ДПП у системі вищої освіти забезпечить кращий ефект від взаємодії ЗВО, приватного бізнесу та держави. При цьому кожна із учасників такої взаємодії отримують свої вигоди. Головним ефектом від реалізації ДПП у сфері вищої освіти є: зростання якості освітніх послуг; підвищення ефективності процесу апробації професійних компетенцій студентів під час учбової, виробничої та переддипломної практик; підвищення рівня затребуваності випускників ЗВО бізнес-структурами; розвиток інноваційної діяльності ЗВО; комерціалізація результатів НДДКР, які виконуються ЗВО. Для приватного бізнесу — підвищення якості трудових ресурсів; зростання інноваційної активності бізнесу на основі формування та розвитку стійких довготривалих зв'язків із ЗВО у системі "наука-виробництво"; забезпечення доступу бізнесу до результатів наукових досліджень та дослідно-конструкторських розробок, які виконуються у державному секторі вищої освіти; використання інфраструктури інноваційної діяльності, яка є у наявності ЗВО з метою реалізації завдань інноваційного оновлення бізнесу. Вважаємо, що реалізація проектів на умовах ДПП повинна стати основним стратегічним ресурсом розвитку вищої освіти в Україні. В цьому напрямі слід визначити основні стратегічні цілі та завдання реалізації проектів ДПП, а також розробити методику оцінки ефективності реалізації таких проектів ДПП у сфері вищої освіти.

Література:

1. Архипов А.Ю., Шевчук Е.В. Государственно-частное партнерство как институт модернизации сферы образовательных услуг: международный и отечественный опыт: монография. — М.: Вузовская книга, 2013. — 196 с.
2. Гаращук О. Інноваційний шлях розвитку вищої освіти — передумова підвищення її якості. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. http://papers.univ.kiev.ua/1/ekonomika/articles/garashchuk-o-kutsenko-v-an-innovative-way-of-development-of-higher-education_24462.pdf
3. Державно-приватне партнерство в системі регулювання економіки: монографія / [Єфименко Т.І., Че-

ревиків Є.Л., Павлюк К.В. та ін.]; за заг. ред. чл.-кор. НАНУ Т.І. Єфименко; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. — К., 2012. — 372 с.

4. Квітка С.М. Публічно-приватне партнерство як дієвий механізм взаємодії влади та бізнесу. Аспекти публічного управління. — 2015. — № 7—8 (21—22). — С. 47—55.

5. Ляховець О.О. Державне приватне партнерство у вищій освіті як інституційна складова модернізації економіки. Інноваційна економіка. — 2014. — № 4 (53). — С. 71—78.

6. Савицкая Е.В. Модернизация образования: сотрудничество университетов и корпораций. Образовательные технологии. — 2013. — № 2. — С. 10—20.

7. Семенець Ю. Партнерство бізнесу, держави та університетів як стратегічний ресурс інноваційного розвитку України (фахове видання). Ефективна економіка. 2016. № 2. DOI: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4798>

8. Хусайнов Р.В. Державно-приватне партнерство в системі вищої освіти України. Вісник ОНУ імені І.І. Мечнікова. — 2014. — Т. 19. — Вип. 2/2. — С. 190—196.

References:

1. Arhipov, A.Ju. and Shevchuk, E.V. (2013), Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo kak institut modernizatsii sfery obrazovatel'nyh uslug: mezhdunarodnyj i otechestvennyj opyt [Public-private partnership as an institution for modernizing educational services: international and domestic experience], Vuzovskaja kniga, Russia.

2. Haraschuk, O. (2014), "The innovative way of developing higher education is a prerequisite for improving its quality", Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, [Online], available at: http://papers.univ.kiev.ua/1/ekonomika/articles/garashchuk-o-kutsenko-v-an-innovative-way-of-development-of-higher-education_24462.pdf (Accessed 1 April 2019).

3. Yefymenko, T.I. Cherevykov, Ye.L. and Pavliuk, K.V. (2012), Derzhavno-pryvatne partnerstvo v systemi rehulivannia ekonomiky [Public-private partnership in the system of regulation of the economy], NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohnozuv, Kyiv, Ukraine.

4. Kvitka, S.M. (2015), "Public-private partnership as an effective mechanism for interaction between government and business", Aspekty publichnoho upravlinnia, Vol. 7—8 (21—22), pp. 47—55.

5. Liakhovets', O.O. (2014), "State-private Partnership in Higher Education as an Institutional Component of the Modernization of the Economy", Innovatsijna ekonomika, Vol. 4 (53), pp. 71—78.

6. Savickaja, E.V. (2013), "Modernization of education: cooperation of universities and corporations", Obrazovatel'nyj tehnologii, vol. 2, pp. 10—20.

7. Semenets', Yu (2016), "The partnership of business, government and universities as a strategic resource of innovative development of Ukraine", Efektyvna ekonomika, Vol. 2, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4798> (Accessed 1 April 2019).

8. Khusainov, R.V. (2014), "State-private partnership in the system of higher education of Ukraine", Visnyk ONU imeni I.I. Mechnikova, Vol. 19, pp. 190—196.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2019 р.